

DOSSIER PER AL PROFESSORAT

Nucli Antic

SORTIDA

CADA PEDRA AL SEU TEMPS

Itineraris pel Patrimoni Històric de Cornellà de Llobregat

FINAL D'ITINERARI

Col·lecció "Itineraris pel Patrimoni Històric de Cornellà de Llobregat"

**Quadern núm. 1:
CADA PEDRA AL SEU TEMPS.
NUCLI ANTIC**

Educació Secundària Obligatòria.

Aquests materials han estat realitzats per:
TRAST S.L.
Documentació, Restauració i Difusió

per encàrrec del:
**Departament de Patrimoni Cultural de
l'Ajuntament de Cornellà de Llobregat**

Equip d'autors:
Montse Casanovas i Anna Plans

Correcció i Normalització Lingüística:
Isabel Ortega Rion i Jordi Castells-Cambray

Fotografia:
**El Taller.
Arxiu Històric Municipal de Cornellà
i TRAST S.L.**

*Disseny gràfic, maquetació, il·lustració, i
impressió:*
Hexel Anzeigen

Imprès en paper 100% reciclat

Edició revisada [Setembre 2012]:
Ajuntament de Cornellà de Llobregat
Pl. de l'Església, 1
08940 Cornellà de Llobregat
Tel. 93 377 02 12
Fax 93 377 89 00

PRESENTACIÓ	p. 4
OBJECTIUS	p. 5
ADEQUACIÓ DELS CURRÍCULUMS	
D'EDUCACIÓ SECUNDÀRIA OBLIGATÒRIA	p. 6
TEMES A TRACTAR	p. 10
CONTINGUTS	p. 11
DINÀMICA I METODOLOGIA	p. 22
MATERIAL	p. 23
DIAGRAMA DE L'ITINERARI	p. 24
FITXA TÈCNICA DE L'ACTIVITAT	p. 26
DESCRIPCIÓ DE L'ITINERARI	p. 27
QUADRE CRONOLÒGIC	p. 33
INDICACIONS PER AL PROFESSORAT	p. 34
BIBLIOGRAFIA	p. 36
TERMINOLOGIA DE SUPORT	p. 37

PRESENTACIÓ

Introducció a l'edició actual:

Han passat gairebé quinze anys des de la primera edició d'aquest Cada pedra al seu temps, el 1997, amb el qual s'encetava el programa d'Itineraris pel Patrimoni Històric de Cornellà de Llobregat i que proposava un recorregut pel nucli antic del municipi.

L'experiència d'aquests anys per una banda, la incorporació de les noves tecnologies per una altra i, sobretot, els rellevants testimonis que han quedat al descobert després de les excavacions arqueològiques al voltant de l'església de Santa Maria, dutes a terme entre el mes de juliol de 2009 i el mes de març de 2010, en la intervenció arqueològica més perllongada al municipi, han fet necessària aquesta revisió de l'itinerari i dels corresponents materials pedagògics.

Alguns canvis ja s'havien anat incorporant com a formes d'adaptació en la realització pràctica de l'itinerari; així, les diapositives van donar pas al DVD, es va limitar la durada total a dues hores i es van marcar prioritats entre les diverses activitats davant l'evidència de la manca de temps per dur-les a terme totes.

Els canvis d'aquests materials recullen, per tant, aquestes modificacions pràctiques. Però sobretot afecten els continguts de la proposta, amb la incorporació de nous punts d'interès, la revisió del mateix recorregut i l'afegit, en el dossier del docent, d'un resum dels continguts històrics que emmarquen l'itinerari i han de servir de suport en el posterior treball a l'aula i en la correcció del treball final.

Però els canvis també són formals i afecten els materials, que ara es presenten en format digital, per ser impresos a conveniència de cada docent.

Presentació de l'edició anterior:

La proposta actual, adreçada a l'Educació Secundària Obligatòria, es resumeix en un itinerari pel centre de Cornellà. La voluntat és que els alumnes redescobreixin un paisatge quotidià des d'una altra òptica: aprenent a veure i a reconèixer com el nostre passat és present en l'actualitat diària i com aquestes traces històriques aporten i són font d'informació per a l'estudi i el coneixement del passat.

Aquest recorregut urbà per la ciutat de Cornellà es planteja com un itinerari històric pel patrimoni de la ciutat. Forma part d'un programa més ampli d'itineraris monogràfics juntament amb l'agrícola i l'industrial.

El recorregut pels elements patrimonials es complementarà amb informació històrica, econòmica i urbanística.

Aquest itinerari està pensat com un treball de recerca a través de la descoberta i l'observació, i també ha de servir per cultivar l'esperit crític en la valoració de la nostra ciutat.

Amb l'ajut d'un dossier i d'un material didàctic de suport, els alumnes han de localitzar carrers i edificis, observar-los i saber donar respostes a les preguntes d'observació del dossier per extreure'n conclusions de forma individual o conjunta.

L'itinerari es planteja conduït per un monitor que acompanyarà amb explicacions i preguntes la visita, fomentant l'observació i ajudant a extreure'n conclusions finals.

OBJECTIUS

OBJECTIUS GENERALS

- Comprendre els processos històrics de creixement i transformació de Cornellà a partir dels testimonis patrimonials i de la trama urbana.
- Potenciar el coneixement i el respecte del patrimoni cultural, històric i artístic de l'entorn local de l'alumne.

OBJECTIUS ESPECÍFICS

- Analitzar el paisatge urbà i la seva transformació a través de croquis, plànols i dibuixos.
- Identificar elements singulars, a nivell històric i artístic, de Cornellà i aprendre'n el valor i el significat.
- Reflexionar sobre la permanència de les traces del passat en la imatge actual del municipi i sobre la seva integració en el desenvolupament modern de la localitat.

ADEQUACIÓ DELS CURRÍCULUMS D'EDUCACIÓ SECUNDÀRIA OBLIGATÒRIA

L'itinerari s'adequa plenament als objectius educatius del Currículum d'Educació Secundària Obligatòria i s'insereix, sobretot, en les Matèries de Ciències socials, geografia i història. Si bé també permet treballar, amb un sentit transversal, objectius d'altres àrees, com ara les de Llengua o Educació visual i plàstica.

Tot seguit hi ha una relació dels objectius terminals de les tres matèries esmentades que es poden treballar en major o menor mesura a partir d'aquest itinerari.

CIÈNCIES SOCIALS, GEOGRAFIA I HISTÒRIA

OBJECTIUS

La matèria de Ciències socials, geografia i història de l'Educació Secundària obligatòria té com a objectiu el desenvolupament de les capacitats següents:

- 1. Identificar, localitzar i analitzar**, a diferents escales espacials i temporals, els elements bàsics que caracteritzen el medi natural, social i cultural. Comprendre el territori com a resultat de les interaccions al llarg del temps entre els grups humans i els recursos disponibles, valorant les conseqüències econòmiques, socials, polítiques i mediambientals que se'n deriven i la necessitat de garantir la sostenibilitat.
- 2. Reconèixer** les principals unitats paisatgístiques del món, Europa, Espanya i Catalunya i valorar-les en la seva diversitat, en tant que productes del temps i de la relació entre elements físics i humans.
- 3. Identificar** els processos i els mecanismes que regeixen els fets i la interrelació entre fenòmens polítics, econòmics, socials i culturals, conèixer la multicausalitat dels fets i les seves conseqüències i valorar el paper dels homes i les dones com a subjectes individuals i col·lectius dels processos.
- 4. Identificar i localitzar** en el temps i en l'espai els processos i els esdeveniments rellevants de la història del món, posant èmfasi en Europa, Espanya i Catalunya. Assolir una perspectiva global de l'evolució de la humanitat que faciliti la comprensió de la pluralitat i de la diversitat social i cultural, i aplicar aquests coneixements a la interpretació del present, la comprensió del passat i la construcció del futur.
- 5. Prendre consciència** de pertinença a diferents àmbits socials i culturals i de la igualtat de drets i deures dels individus, reconèixer la diversitat com a element enriquidor de la convivència, emetre judicis fonamentats i manifestar actituds de respecte cap a valors i opinions diferents del propi, valorant-los críticament.
- 6. Valorar** el patrimoni cultural com a herència i llegat dels grups humans

i manifestació de la seva riquesa i diversitat. Comprendre els elements bàsics de les manifestacions artístiques dins el seu context.

7. Expressar i comunicar els continguts de la matèria de forma personal i creativa, seleccionant i interpretant dades i informacions expressades per mitjà de llenguatges diversos (lingüístics, numèrics, gràfics, multimèdia i audiovisuals) i reflexionant sobre el propi procés d'aprenentatge.

8. Utilitzar les llengües com a eina per construir coneixement, per comunicar-lo i compartir-lo amb els altres, a partir del desenvolupament de les competències lingüístiques pròpies de la matèria (descripció, explicació, justificació, interpretació i argumentació).

9. Participar de forma cooperativa en l'elaboració, realització i avaluació de projectes rellevants a partir del plantejament d'interrogants i problemes en relació amb la recuperació de la memòria històrica, la conservació del patrimoni natural i cultural i la vida social de l'entorn.

ÀMBIT DE LLENGÜES

OBJECTIUS

Les matèries de Llengua catalana i literatura, Llengua castellana i literatura i Llengües estrangeres de l'Educació Secundària Obligatòria tenen com a objectiu el desenvolupament de les capacitats següents:

1. Valorar la llengua i la comunicació com a mitjà per a la comprensió del món dels altres i d'un mateix, per a participar en la societat plural i diversa del segle XXI, per a l'enteniment i la mediació entre persones de procedències, llengües i cultures diverses, evitant qualsevol tipus de discriminació i estereotips lingüístics.

2. Aconseguir la competència comunicativa oral, escrita i audiovisual en les llengües de l'escola per comunicar-se amb els altres, per aprendre (en la cerca i l'elaboració d'informació, i en la transformació dels coneixements), per expressar les opinions i les concepcions personals, apropiant-se i transmetre les riqueses culturals i satisfer les necessitats individuals i socials.

3. Utilitzar amb autonomia i esperit crític els mitjans de comunicació social i les tecnologies de la informació i comunicació per obtenir, interpretar, elaborar i presentar en diferents formats informacions, opinions i sentiments diversos i per participar en la vida social.

4. Interaccionar, expressar-se i comprendre oralment, per escrit o audiovisualment, de manera coherent i adequada als contextos acadèmic, social i cultural, adoptant una actitud respectuosa i de cooperació.

5. Escoltar i comprendre informació general i específica, i expressar-se i interactuar en llengua estrangera en situacions habituals de comunicació

ADEQUACIÓ DELS CURRÍCULUMS D'EDUCACIÓ SECUNDÀRIA OBLIGATÒRIA

adoptant una actitud adequada, participativa, oberta i respectuosa i amb un cert nivell d'autonomia.

6. Comprendre discursos orals i escrits en els diversos contextos de l'activitat acadèmica, social i cultural tot valorant la lectura com a font de plaer, d'enriquiment personal i de coneixement d'un mateix i del món, i consolidar hàbits lectors.

7. Aplicar de manera reflexiva els coneixements sobre el funcionament de la llengua i les normes d'ús lingüístic per comprendre i produir missatges orals i escrits amb adequació, coherència, cohesió i correcció, i transferir aquests coneixements a les altres llengües que s'aprenen a partir de la reflexió sobre els propis processos d'aprenentatge.

EDUCACIÓ VISUAL I PLÀSTICA

OBJECTIUS

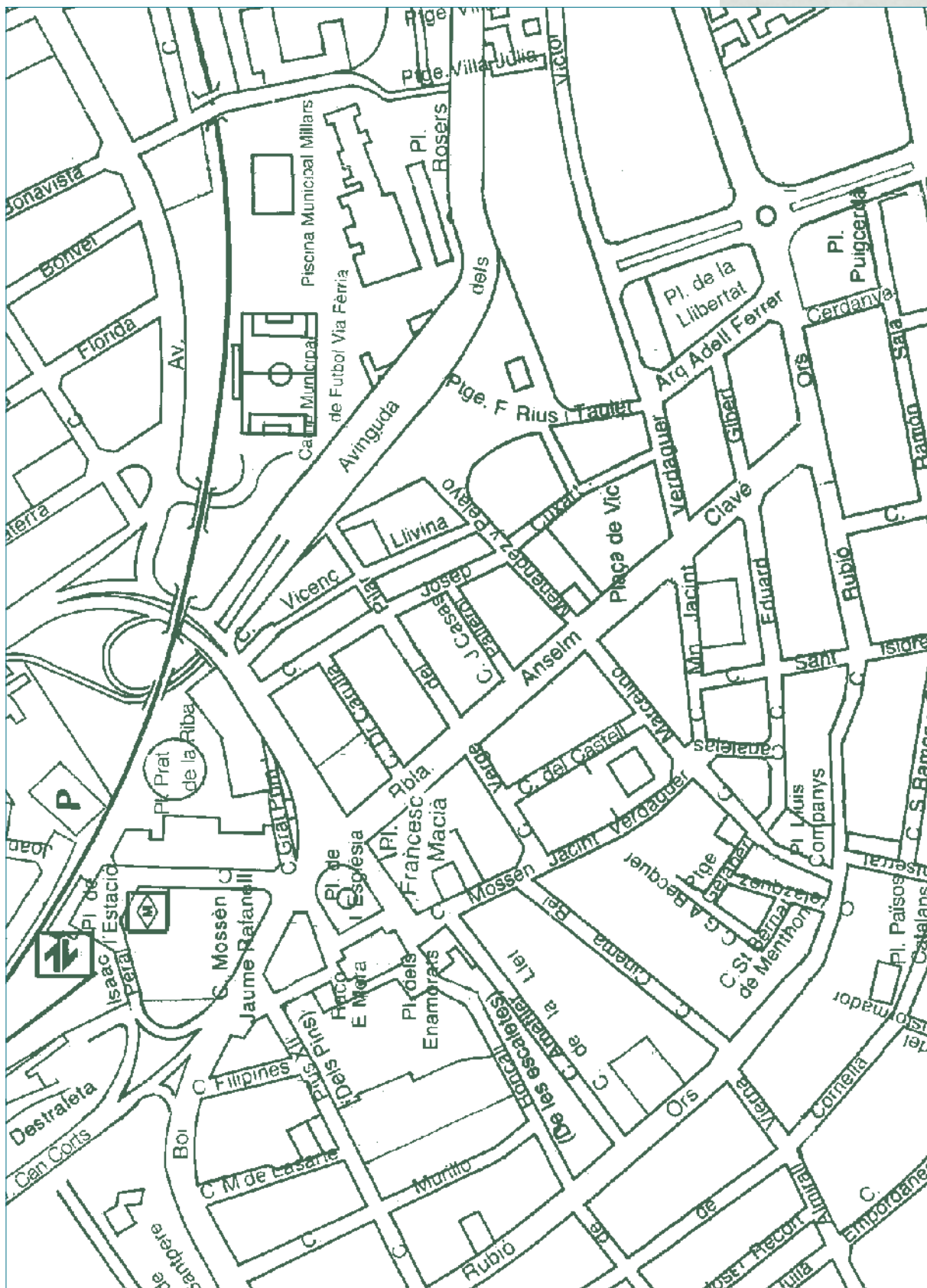
La matèria d'Educació visual i plàstica de l'Educació Secundària Obligatòria té com a objectiu el desenvolupament de les capacitats següents:

1. Observar, mirar, comprendre i interpretar de forma reflexiva i crítica l'entorn natural i cultural propi, demostrant sensibilitat vers la realitat patrimonial i les seves qualitats, estètiques i funcionals, així com contemplar d'altres realitats culturals, com a forma d'enriquiment cultural i de generar nous coneixements.

2. Apreciar els valors culturals i estètics identificant, interpretant i valorant els seus continguts, entenent-los com a part de la diversitat cultural i contribuint al seu respecte, conservació i millora.

3. Emprar diverses tècniques i recursos artístics per representar de forma creativa la realitat, les idees, les emocions, els sentiments, les vivències..., mostrant les adequades competències comunicatives i expressives.

PLÀNOL ACTUAL DEL CASC ANTIC DE CORNELLÀ

Itinerari històric pel nucli antic ■ Educació Secundària Obligatòria ■ DOSSIER PER AL PROFESSORAT

TEMES A TRACTAR

L'itinerari té com a objecte de treball un seguit de temes que s'inclouen dins del discurs general de la visita. Aquests són:

A La situació geogràfica de Cornellà:

- Com a municipi de la comarca del Baix Llobregat.
- Amb unes característiques geogràfiques: el relleu, el riu, el clima...

B L'estructura urbana de la ciutat:

- El nucli antic i la resta de barris.
- Les línies de comunicació interurbanes i les barreres físiques - Canal de la Infanta, via del tren...
- Tipologia urbanística, tipus de cases, carrers...

C El marc històric de Cornellà:

- Vestigis de l'època romana.
- L'Edat Mitjana.
- La societat agrària dels segles XV, XVI, XVII i XVIII.
- Els segles XIX i XX, amb el pas de la societat agrària a la industrial.

D Aspectes patrimonials i artístics de la ciutat:

- Característiques estètiques i artístiques dels edificis emmarcades dins del moviment artístic al qual pertanyen.
- L'estat de conservació dels edificis.
- Transformacions i restauracions d'edificis o intervencions urbanístiques.

LA SITUACIÓ GEOGRÀFICA DE LA CIUTAT DE CORNELLÀ

Cornellà forma part d'un dels 29 municipis de la comarca del Baix Llobregat. És la tercera comarca més poblada de Catalunya només superada per les del Barcelonès i el Vallès Occidental. La capital de la comarca és Sant Feliu de Llobregat, encara que hi ha altres ciutats importants i més grans, especialment al Delta del Llobregat i que formen part de la primera corona de l'Àrea Metropolitana de Barcelona, on s'ubica la ciutat de Cornellà.

La comarca ve definida pel pas i la desembocadura del riu Llobregat, el qual defineix dues valls, la mitjana i la baixa, del riu. La comarca morfològicament està dividida per tres accidents geogràfics: la zona de la serralada litoral (entre Montserrat i Martorell), la depressió prelitoral (entre Martorell i Molins de Rei) i la zona dèltica, on se situa el municipi de Cornellà.

La ciutat de Cornellà té una extensió com a terme municipal de 6,9 Km² i està situada a 32 m d'altitud respecte al nivell del mar.

Geogràficament el municipi està definit pel riu Llobregat, la zona dèltica que es forma al seu voltant i les terrasses geològiques que es formen des de la serra de Collserola. Històricament aquesta geografia marcarà dos tipus de cultiu diferent, un de més lligat al regadiu i l'altre al secà. Aquesta divisió en dues parts es va consolidar amb la construcció del Reial Canal de la Infanta Carlota el 1819, amb la possibilitat de regar aquestes terres.

Actualment, a Cornellà ja no queda sòl rural i ha deixat d'augmentar la qualificació de sòl industrial. La major part del territori és actualment sòl urbà o urbanitzable i, en menor mesura, sòl mixt i terciari.

Els factors que han determinat l'evolució de Cornellà són: d'una banda, el Riu, com a font de riquesa i de catàstrofes vinculat als habitants de la zona, els quals sempre han intentat dominar-lo, i de l'altra, la proximitat amb Barcelona, com a factor positiu i negatiu de l'evolució de Cornellà.

Com a positiu, Barcelona ha estat un gran mercat consumidor i un estímul per al progrés econòmic. Les possibilitats inversores i la seguretat física que ofería Barcelona van ser característiques definitives per al procés industrial. D'altra banda, els dèficits de Barcelona i les seves necessitats han repercutit en els municipis que l'envolten, creant sovint una actitud de servitud.

La ciutat està comunicada amb Barcelona mitjançant autobús, metro, tren, ferrocarrils catalans i, a partir del 2004, el tramvia. Amb la resta de Catalunya es comunica principalment mitjançant el ferrocarril. A l'intercanviador de Cornellà Centre conflueixen el metro, el tren i el tramvia. A Cornellà és on s'enllacen la Ronda Litoral i la Ronda de Dalt, en el Nus del Llobregat. El Cinturó Litoral connecta la ciutat amb l'autopista A-2.

L'ESTRUCTURA URBANA DE LA CIUTAT

A l'entorn de l'Ajuntament i l'església es va començar a poblar Cornellà. Aquest espai, el podem considerar com el nucli del seu origen, ja que és el primer nucli habitat del terme. Les restes romanes i medievals trobades en aquest indret ens indiquen que va ser el lloc habitat pels romans i posteriorment, amb la cristianització, el primer nucli d'habitants en època medieval.

La seva localització, ubicat en un turó allunyat de les riuades i a mig camí entre les terres dèltiques i les terrasses més elevades del vessant sud de Collserola, el converteixen en un lloc òptim per a aquets primers habitants.

Amb el pas del temps la població es va escampar en direcció al castell, configurant el que ara coneixem com el barri Centre.

Hi ha diferents etapes de creixement d'aquest barri:

- 1a etapa: Vila medieval (centre de la població fins a mitjan segle XVIII)
- 2a etapa: Plaça de l'Hostal i carretera de Barcelona a Sant Boi (de mitjan segle XVIII a la dècada de 1880)
- 3a etapa: Prolongació de la carretera de Barcelona a Sant Boi fins als Quatre Camins i obertura dels carrers perpendiculars (entre 1880 i 1920)

Hi ha una sèrie de carrers, vies de comunicació i zones de creixement que marquen el tram urbanístic de la zona centre. El carrer Mn Jacint Verdaguer ha estat un dels carrers significatius de la història de Cornellà, perquè el seu trajecte coincidia amb l'antic camí reial (ruta d'origen romà) que sortia de Barcelona pel portal de Sant Antoni, passava per la Bordeta i l'Hospitalet, per davant de can Mercader i, a l'actual benzineria de la Volvo, seguia el traçat de l'actual carrer Víctor Pradera tot passant per davant de la fàbrica Rosés i s'enfilava cap a l'església per l'actual carrer. D'allà continuava pel camí de la Destraleta en direcció a Sant Joan Despí. Va ser la via principal de comunicació entre Barcelona i els territoris del sud, fins que a mitjan segle XVIII el rei Carles III va fer construir l'actual Nacional II, que passava per Sants, Esplugues, Sant Feliu i travessava el riu pel modern pont de Molins de Rei.

Al segle XVIII neix a Cornellà el primer nucli de població allunyat de la vila medieval. Aquest creixement urbanístic es produeix pels canvis que està vivint la població de Cornellà. Al segle XVIII hi ha les primeres modificacions que van canviar el tram urbanístic, amb l'ampliació i la millora de la carretera de Barcelona a Madrid, (que passava per Esplugues) i la revitalització del camí de Barcelona (actual c/ Rubió i Ors), on es comencen a edificar noves cases a conseqüència del creixement demogràfic.

L'antic camí reial que venia de l'Hospitalet es va bifurcar en dos itineraris. El primer va continuar sent el que pels carrers Víctor Pradera i mossèn Jacint Verdaguer s'enfilava fins a l'església parroquial. El segon va donar lloc a l'actual carrer Rubió i Ors.

Amb l'inici de la industrialització a finals del segle XIX i principis del XX,

hi ha un creixement econòmic i demogràfic que donarà peu a la transformació de la trama urbanística de la ciutat. És en aquesta època quan s'obriran els carrers que enllacen el nucli antic amb la part baixa del municipi. Els carrers Ametller, Cinema Bel i Pius XII són alguns d'aquests carrers.

La urbanització del barri centre s'acabarà de configurar a finals del segle XIX, quan el carrer Major es troba perfectament urbanitzat, i principis del segle XX, quan s'obrirà la Rambla i els carrers adjacents.

EL MARC HISTÒRIC DE CORNELLÀ

L'evolució urbanística de Cornellà va associada als principals períodes històrics.

ELS ORÍGENS EN EL MÓN ROMÀ

A l'època romana hi havia una explotació agrària comunicada amb Bàrcino per la via que després esdevindrà el camí Reial. Estava ubicada a la zona on ara hi ha l'Ajuntament, tal com ho indicaven les restes de mosaic trobades en unes excavacions arqueològiques del 1928... Les excavacions realitzades al llarg del 2009 aporten més informació d'aquesta antiga explotació agrària: es van trobar sitges i elements del món agrícola propis d'una important vila romana.

La troballa de diversos murs romans localitzats a la part posterior de l'església, davant de la rectoria, ens confirmen l'extensió d'aquesta vila des de l'Ajuntament fins al temple parroquial. Dues fosses de maniobres que servien com a contrapesos de premses de vi i les sis sitges que s'utilitzaven per emmagatzemar productes agrícoles, que quan ja no tenien aquesta funció les feien servir per a les deixalles, ens corroboren l'activitat agrícola d'aquesta vil·la.

El nom de "Cornellà" és d'origen llatí, derivat del patronímic "Cornelius", al qual s'ha afegit el sufix "anus", que indica pertinença.

La cristianització es produí aviat i, al s. VI, es construeix una església paleocristiana, situada on hi havia la vil·la romana.

L'EDAT MITJANA

Al segle X, Catalunya referma la independència política enfront del domini dels reis francs i els comtats catalans inicien una política de repoblació del territori. Cornellà rep nous habitants i aquest creixement de població fa necessària l'ampliació de l'església. El testimoni que ens queda d'aquesta ampliació són les dues columnes preromàniques ubicades a l'entrada de l'actual Ajuntament.

A finals del segle X trobem que el nucli primitiu de població a Cornellà està format entorn de l'església paleocristiana i l'antiga vil·la romana.

Els pagesos construeixen les seves cases a les sagreres (zones protegides per l'església al voltant dels seus temples) i configuren el primer nucli d'hàbitat al voltant de l'església.

Als segles XII i XIII, els propietaris de la terra són els Senyors del Castell (la majoria era de la burgesia de Barcelona, molts d'ells estretament lligats a la casa comtal de Barcelona i a l'expansió mediterrània), l'Església i en un nombre molt més reduït, un grup de petits propietaris. El nucli de població continua situat al voltant de l'església, i sorgiran els primers camins i vies de comunicació entre aquest nucli, les masies del terme i altres poblacions com ara la de Sant Boi i Esplugues.

LA SOCIETAT AGRÀRIA DELS SEGLES XV, XVI, XVII I XVIII

Als segles XIV i XV es viu un moment de crisi i canvi en les relacions econòmiques. Al s.XIV, moltes malalties i epidèmies provoquen una crisi demogràfica i l'abandó de les terres. La pagesia ocuparà les terres buides per les pestes i engrandirà les explotacions. La negativa a pagar les prestacions dels antics ocupants desembocarà en una crisi, al llarg del segle XV, que es solucionarà reconeixent als pagesos les possessions de les terres i eliminant les obligacions feudals. Es consolida el sistema de l'emfiteusi.

Al llarg del segle XVI l'economia dels pagesos va millorar molt i fins i tot hi haurà demanda de mà d'obra, que vindrà sobretot de França. L'arribada d'aquesta població provocarà canvis a la ciutat, com ara la creació d'un Hostal separat del castell i la parròquia. Durant aquest període es construí una nova església parroquial en lloc de la capella romànica. El nou temple s'aixecà al mateix lloc on ara hi ha l'església, però orientat en sentit contrari.

El segle XVII serà una època de crisi, hi ha hagut males collites i epidèmies. I una pèrdua de la propietat de la terra, que passarà dels pagesos cornellanencs a la burgesia de Barcelona. Les decisions que afecten al comú les pren gent de fora de Cornellà.

En el segle XVIII hi ha una recuperació important, ja que es posen en conreu totes les terres del municipi, milloren les condicions de vida i l'augment demogràfic és dels més alts de la comarca. Es fan reformes i obres d'ampliacions en moltes masies i es forma un nou nucli d'habitatges a l'entorn de l'actual carrer Rubió i Ors i plaça del Mercat. En aquesta zona, on actualment es troba el Mercat Municipal del barri Centre, s'hi alçà un nou Hostal propietat del Comú de Cornellà, que s'arrendava a particulars i constituïa una font d'ingressos per al municipi.

Amb l'aparició d'aquest carrer Rubió i Ors, es consolida el primer assentament definitiu a la part baixa del terme.

ELS SEGLES XIX I XX, EL PAS DE LA SOCIETAT AGRÀRIA A LA INDUSTRIAL

En el segle XIX i principis del segle XX és quan es donarà el pas d'una societat agrària a una d'industrial. Un dels elements a destacar és el Canal de la Infanta com a impulsador de la revolució agrícola, ja que permet transformar en regadiu terres de secà i es multiplica així la productivitat.

El naixement de les primeres indústries i els canvis urbanístics que afecten la zona centre, el naixement dels carrers Ametller i Pius XII, la consolidació del carrer Major i la

obertura de la Rambla delimitaran la configuració del barri antic.

Al segle XX s'instal·len al municipi les primeres empreses grans que no estan vinculades al sector tèxtil. L'activitat industrial es convertirà progressivament en la base econòmica de la ciutat. Es produirà un augment important de població que es reflectirà en les fortes transformacions urbanístiques. Entre els anys 50 i 60 la industrialització anirà avançant i paral·lelament el creixement demogràfic també. Seran èpoques d'especulació amb el terreny i de manca de planificació urbanística, però que aniran formant el nou aspecte de la ciutat. A partir dels anys vuitanta es comença un procés de recuperació a nivell global de la ciutat.

ASPECTES PATRIMONIALS DEL BARRI CENTRE

L'itinerari s'inicia al Castell i acaba a la plaça Lluís Companys, tot i no ser un recorregut gaire llarg, és en aquest espai de la ciutat on trobem concentrat el patrimoni, potser més significatiu, de la història de Cornellà. Des dels seus orígens ibèrics i romans, passant per l'època medieval, restes del passat agrari, l'expansió al segle XVIII i la transformació del nucli antic al llarg del segle XIX i XX amb l'obertura de la Rambla.

De manera que anirem coneixent les etapes principals del nostre passat històric a partir del patrimoni que trobem al llarg del recorregut.

La transformació inevitable de la ciutat i la intervenció de l'home, no sempre encertada, envers aquest patrimoni fan que la percepció actual d'aquestes restes materials demani sovint un esforç d'imaginació a l'hora de contextualitzar-los. Les explicacions a nivell històric que es faran de cada element patrimonial poden ajudar a fer aquesta contextualització.

EL CASTELL

El castell és l'únic testimoni del passat medieval que es conserva a Cornellà i va pertànyer a diverses famílies al llarg de la història.

Va ser la propietat més extensa del terme, els seus propietaris sempre van tenir una forta presència en la vida col·lectiva. Llogaven terres, establien masies, recaptaven tributs i altres drets senyorials. El castell era el centre d'una gran propietat agrícola i lloc on es centralitzaven les collites.

Al llarg de la història ha tingut diferents usos:

- Segle XIII, formació del castell
- Segle XV, ús militar
- Segle XVI, residència dels propietaris
- Segle XVIII, explotació agrària
- Segle XXI, dependències municipals

MASIA DE CAN VALLHONRAT

Masia del segle XVII, és un testimoni molt reformat de la vida agrària que hi havia hagut a Cornellà durant molts segles. Durant els segles XVIII i XIX, quan els senyors del castell venien a Cornellà vivien en aquesta masia. Al llarg del temps passà per diversos propietaris fins que l'any 1985 l'adquireix l'Ajuntament.

El 1989 l'Ajuntament hi va fer una intervenció arquitectònica important que modificà les restes de l'edifici original per a instal·lar-hi dependències municipals.

Actualment té dues parts totalment diferenciades: d'una banda, el que era l'entrada principal, orientada al migdia i que conserva unes formes més tradicionals; de l'altra, la part que dona a la plaça de l'Ajuntament, totalment remodelada i feta amb noves línies arquitectòniques.

La intervenció a Can Vallhonrat no es va limitar a l'edifici, sinó que també va afectar el seu entorn, ja que l'antic jardí de la finca s'ha substituït per una plaça pública.

COLUMNES PREROMÀNIQUES

A l'entorn d'aquest lloc es va començar a poblar Cornellà, el podem considerar com el nucli del seu origen, ja que és el primer nucli habitat del terme. Les restes romanes i medievals trobades en aquest indret ens indiquen que va ser el lloc habitat pels romans i posteriorment, amb la cristianització, el primer nucli d'habitants en època medieval.

A finals del segle X a Cornellà hi ha un augment de població a causa del repoblament que es fa amb una concessió de terres, l'antiga basílica visigòtica paleocristiana es fa insuficient i es necessita fer-hi una ampliació.

Les columnes preromàniques, són de finals del s. X i són el testimoni d'aquesta ampliació de l'antiga basílica.

Les dues columnes sostenien l'arc triomfal situat davant l'altar major i foren descobertes el 1928 en fer unes obres a l'edifici de l'antic Ajuntament. La basílica es construeix sobre les restes d'una antiga construcció romana propera a la vil·la, que sabem que existia en aquesta mateixa zona, possiblement unes termes (és molt probable que la forma poligonal de l'absis vingui definida per aquesta antiga funció).

Les dues columnes tenen capitells corintis, són joies de l'art preromànic català i reflecteixen la influència de l'art cordovès, tot coincidint amb un període en què la irradiació de l'art i la cultura d'Al-Àndalus va arribar a Catalunya.

Aquesta seria doncs la primera església cristiana que hauria existit a Cornellà i va fer la funció d'església parroquial fins a la construcció d'un nou temple romànic al segle XI.

PLAÇA DELS ENAMORATS

Hi trobem habitatges unifamiliars aïllats, de tipus senyorial, construïts a principis del segle XX i habitats per famílies benestants de Cornellà.

El seu estil arquitectònic denota la influència de les tendències artístiques sorgides al segle XX després del Modernisme. Actualment són dependències municipals.

La casa núm. 7 és un bon testimoni de les tendències arquitectòniques dels anys vint i trenta, quan la racionalitat i la geometria seran una constant.

La casa núm. 5, també coneguda com a Torre Gelabert, pren el nom de la família que la va fer construir a la dècada de 1920. La família Gelabert era membre de la petita burgesia local, el patriarca i fundador, el Sr. Eduard Gelabert i Fiet, va ser durant molts anys secretari de l'Ajuntament i posteriorment promotor immobiliari.

Aquesta casa és una bona mostra de la influència de l'arquitectura noucentista que imperava en el moment que es construeix. El noucentisme neix com un corrent cultural i polític com a contraposició del moviment modernista i es defineix per un retorn als valors de l'arquitectura clàssica, l'ordre, la mesura, l'harmonia, el mediterranisme... La torratxa edificada en aquesta casa, com a mirador sobre el delta, n'és un bon exemple.

PLAÇA DE L'ESGLÉSIA I TROBALLE ARQUEOLÒGIQUES

Arran d'unes obres d'ordenació i millora urbanístiques que es van realitzar al voltant de l'Església de Santa Maria l'estiu del 2009 es van poder descobrir i documentar restes arqueològiques de diversos moments històrics molt importants per conèixer el passat històric de la nostra ciutat.

Les restes trobades es corresponen a quatre etapes diferents:

- **D'època romana** (s. II dC) s'han trobat restes que ens indiquen la localització d'una vil·la romana dedicada a l'explotació agrària. La troballa de diversos murs romans localitzats a la part posterior de l'església, davant de la rectoria, ens confirmen l'extensió d'aquesta vil·la des de l'Ajuntament fins al temple parroquial. Dues fosses de maniobres que servien com a contrapesos de premses de vi i les sis sitges que s'utilitzaven per emmagatzemar productes agrícoles, que quan ja no tenien aquesta funció les feien servir per a les deixalles, ens corroboren l'activitat agrícola d'aquesta vil·la.

- **D'època medieval** (s. XII-XV) s'han localitzat: trams de murs, de paviments, sitges i fonaments de l'església del s. XV.

- **D'època moderna** (s. XVIII) la resta dels fonaments del campanar del segle XVIII.

- **Restes de l'Edat Contemporània** (s. XIX): trams de murs incorporats al conjunt parroquial i una fossa comuna situada al costat de la base del campanar.

Totes aquestes restes ens demostren que el nucli de la nostra ciutat sempre ha estat habitat i hi ha hagut una superposició d'èpoques històriques i cultures que conformen la nostra història.

Seguint els criteris arqueològics actuals després de les excavacions es va cobrir el territori amb una tela aïllant de la humitat, més una terra fina de sauló, de manera que les restes arqueològiques queden protegides i si mai es torna a excavar el territori es trobaran les restes en òptimes condicions.

LES ESGLÉSIES

LA CAPELLA ROMÀNICA DEL S. XII

A principi del segle XI Cornellà es va erigir en parròquia sota l'advocació de Santa Maria.

Al s. XI, amb la repoblació, les concessions de les terres en emfiteusi van ser molt freqüents. La població augmentava i l'església ampliada al s. X es va fer insuficient per acollir tota la població. Els cornellanencs decideixen construir un nou temple parroquial, d'estil romànic, en el lloc on hi ha l'església de Santa Maria. Aquesta església, acabada a mitjans s. XII, posteriorment és adossada al temple parroquial del s. XIV, fent funcions de sagristia.

L'ANTIGA ESGLÉSIA DEL SEGLE XV

Aquesta nova església es construeix en més de 300 anys, al llarg dels segles XVI, XVII i XVIII. La construcció es va fer tan lentament a causa de l'escassa disponibilitat de recursos. Aquesta obra suposa un gran esforç pe al municipi: els jurats parroquials endeuten la col·lectivitat i decreten imposicions extraordinàries per fer front a les despeses.

El nou temple es construeix sobre les runes de l'antiga vil·la romana. Tant l'església romànica del s. XI com la que es construeix en el segle XVI estan orientades al revés que l'actual i són d'unes dimensions més petites, ja que la façana principal donava a la rectoria i allà es situava la plaça de la vila. Al costat hi havia l'antic cementiri de la ciutat que el 1885 es trasllada als afores de la ciutat.

A finals del segle XVIII s'acaba de construir el campanar i es dona per acabada la construcció del temple. Durant la guerra civil s'enderrocarà parcialment l'església i s'utilitzarà com a magatzem pel Comitè Revolucionari i s'executarà el rector.

L'ESGLÉSIA ACTUAL

Finalitzada la guerra es fa l'enderroc total de l'església i el 1940 es comença a construir la nova església. El moment històric, amb el franquisme com a vencedor de la guerra i un estat eclesiàstic presidit per l'Església Catòlica, demana un edifici de presència i dimensions importants en aquest lloc de la ciutat.

Les fonts de finançament, en aquest cas, van ser donacions particulars i aportacions del pressupost municipal.

És un edifici construït amb maó vist, de planta llatina amb una sola nau i transepte (nau transversal que forma una creu amb la principal), cimbori poligonal i absis, també poligonal, amb capelles al voltant.

Adossat a l'absis hi ha el campanar, que neix en planta quadrada per esdevenir octogonal a la part superior.

La façana principal, situada a la part de llevant, al contrari de les esglésies anteriors, amb porxo i rosassa vitrallada, és emmarcada per dues torres de planta quadrada amb finestres allargades del mateix tipus que les del campanar.

MASIA DE CAN MARAGALL

A partir del segle XIII es comencen a notar les millores que s'estan produint en el món feudal. Hi ha un augment de població i una expansió de la vila.

Els Senyors del Castell i la Pia Almoina edifiquen cases a les seves propietats, escampades per tot el terme, amb l'obligació d'habitar-les. Es "desborda" o es surt doncs del límit de construcció al voltant de l'església, on hi havia l'anomenada sagrera, lloc sagrat que estava protegit de qualsevol atac.

Aquesta masia és un testimoni d'aquest creixement urbà, ja que el 1276 el Senyor del Castell de Cornellà hi va establir un pagès de Cornellà amb la condició que hi construís una casa.

La Masia del s. XIII sofrí reformes importants al s. XVIII i va ser considerada una de les propietats agrícoles més rellevants de Cornellà. El seu nom està relacionat amb el poeta Joan Maragall, que hi venia a estiuejar. La seva família en va ser la propietària durant uns anys.

ESCOLES NACIONALS J. ANSELM CLAVÉ

L'any 1921 es van inaugurar les primeres escoles públiques de Cornellà. A principis del segle XX l'escolaritat a Cornellà es concentrava bàsicament en centres privats i escoles religioses sense cap altra opció d'ensenyament.

L'augment de població que està vivint Cornellà, amb el procés d'industrialització, demana la millora d'aquesta oferta. El tipus de població que arriba per treballar a les fàbriques majoritàriament són parelles joves amb nens petits. Tot i que els nens de seguida els posaven a treballar a les fàbriques necessitaven un mínim d'alfabetització.

Aquest edifici es construeix amb l'ajut i la col·laboració de tot el poble. Actualment l'edifici ha sofert transformacions però continua sent una Escola Municipal.

El nou edifici es construeix sota una concepció noucentista, tant pel que fa a la façana, amb una composició simètrica amb finestres que es repeteixen en sentit horitzontal, com en la distribució dels espais: una ala per a les nenes, l'altra per als nens i, al centre, els serveis comunitaris.

RAMBLA ANSELM CLAVÉ

La urbanització del barri centre s'acabarà de configurar a finals del segle XIX, quan el carrer Major es troba perfectament urbanitzat, i principis del segle XX, quan s'obrirà la Rambla i els carrers adjacents.

L'obertura de la Rambla és un exemple del creixement urbanístic de principis del segle XX i és un dels carrers que tanca la configuració del barri centre. Els terrenys on s'urbanitzà la Rambla eren principalment terrenys agrícoles i en bona part eren ocupats per les vinyes del Senyor del Castell.

En la decoració de les seves façanes trobem mostres dels estils artístics de principi de segle XX .

PLAÇA LLUÍS COMPANYS

Aquesta zona va ser testimoni de la ubicació, al s. XVIII, d'un hostal, el Comú de Cornellà (nom amb què es coneixia antigament l'Ajuntament), la presó i del primer nucli d'habitatges que es formava separat de la vila medieval i en zona dèltica. L'arribada de la nova població que venia a treballar la terra va provocar-ne la creació. Al llarg d'aquest segle, amb la millora que es produeixi al món agrari, els masovers necessiten de mà d'obra i torna a venir una onada important d'immigració, es construeixen les casetes per als jornalers i creix definitivament aquesta zona.

En el lloc on hi havia hagut l'Hostal s'hi va instal·lar el primer mercat municipal l'any 1898. Aquest mercat de finals del s. XIX va ser enderrocat l'any 1972 per a construir-ne un de nou i donar lloc a l'actual plaça de Lluís Companys.

CARRER DEL MARBRE I CASES DELS JORNALERS DEL S. XVIII

Al fons del carrer es poden veure un grup de cases velles que són un testimoni de les cases habitades pels jornalers.

Aquests comencen a viure en aquestes petites casetes, de propietat o de lloguer, que van poblant aquesta zona de la ciutat. Al s. XVIII són casetes petites de 25 a 30m²; al segle XIX s'unificaran dues o tres casetes i se'n farà una de sola. Als anys 70 s'enderrocaran les cases de jornalers que hi havia al voltant del mercat.

CENTRE CATALANISTA L'AVENÇ (1905)

Construït al 1904-5 va ser la seu de la Unió Social i després del Centre Catalanista "L'Avenç", dues entitats vinculades al catalanisme de la població. Els seus dos fronts principals d'actuació són la realització d'actes festius o benèfics i la propagació dels ideals nacionalistes. Cal destacar la realització dels primers Jocs Florals a Cornellà el 1908.

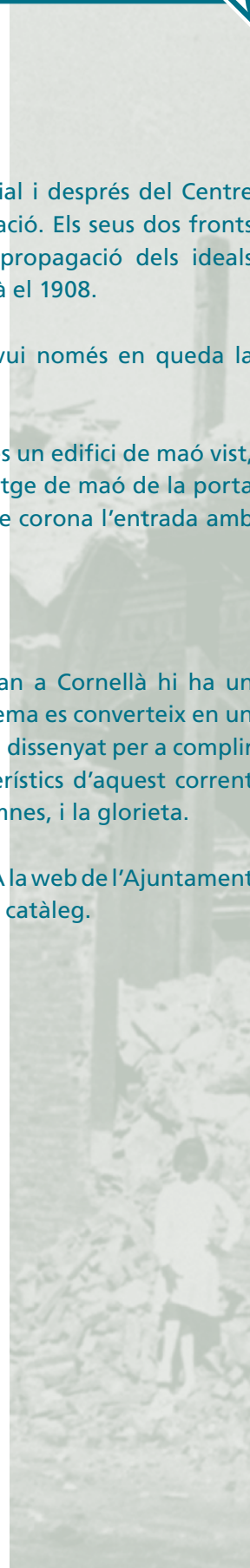
El 1989 se'n va enderrocar la part interior i avui només en queda la façana mutilada per noves edificacions.

L'edifici es construeix seguint l'estil modernista, és un edifici de maó vist, d'una sola planta amb terrat de rajola com a coberta. Destaca el motlluratge de maó de la porta i les finestres, la cornisa dentada que recorre la façana i el cos central que corona l'entrada amb l'escut de Catalunya.

CINEMA TITAN (1926)

El Cinema Titan es va inaugurar l'any 1926, quan a Cornellà hi ha un augment de població, i es fa palesa la manca de locals per al lleure i el cinema es converteix en un dels referents culturals. L'edifici es construeix de nova planta i està pensat i dissenyat per a complir aquesta funció. Inspirat en l'estil noucentista, amb uns elements característics d'aquest corrent artístic com són: la torre circular, de 20 metres d'alçada, el porxo, les columnes, i la glorieta.

Actualment és la seu de la Biblioteca Marta Mata. A la web de l'Ajuntament podeu trobar tota la informació del fons de la biblioteca i consultar el seu catàleg.

DINÀMICA I METODOLOGIA

L'itinerari està pensat i concebut com un treball de camp, que ha de servir no només per recollir unes dades, sinó també per aprendre a observar i mirar un entorn quotidià, valorant aspectes que passen desapercebuts.

El recorregut ha de ser un estímul perquè els nois i noies es facin preguntes i s'interessin per l'origen d'unes formes i d'uns carrers.

Per això es planteja una activitat participativa, conduïda per un monitor que anirà alternant breus explicacions de continguts, amb accions d'observació i anàlisi.

Per seguir l'itinerari l'alumnat disposa d'un dossier que s'anirà treballant segons les indicacions del monitor/a al llarg del recorregut. Hi ha un material que serveix per centrar i ubicar constantment el grup al llarg del recorregut: un plànol actual i un d'antic del nucli històric de Cornellà i un quadre sinòptic dels diversos punts d'interès de l'itinerari, que els nois i noies hauran d'omplir amb les dades bàsiques, ubicant-les en la franja cronològica correcta.

Des d'un inici es definiran uns equips que hauran de recollir, en comú o individualment, totes les dades que vagin descobrint en una fitxa didàctica.

Com a norma general es potenciarà la participació directa de l'alumne. S'induirà a la recerca simple a partir de la recollida d'informació de diverses procedències: comentaris orals, observació directa i comparacions amb documents gràfics antics. Aquest material servirà per introduir exercicis de deducció, en grup o individuals, conduïts o comentats pel monitor.

L'itinerari durarà aproximadament dues hores.

A cada punt de l'itinerari, els nois i noies hauran de fer una activitat que els permetrà descobrir una sèrie de dades i que donarà peu a introduir els continguts teòrics. Per tant serà necessari que duguin un material mínim.

D'una banda hi ha el dossier de descoberta de cada alumne. Aquest inclou les fitxes de treball de l'itinerari, diferenciant activitats per fer in situ i activitats per fer a classe, i quatre làmines que hauran d'utilitzar com a fil conductor de l'activitat.

- ⇒ Plànol antic i actual del nucli històric
- ⇒ Quadre cronològic
- ⇒ Terminologia de suport

Per tal de facilitar la tasca al carrer fóra bo que els nois i noies portessin un suport per poder escriure més còmodament. També han de portar bolígraf, llapis i goma.

Com a complement, el monitor portarà una brúixola, un plànol antic i un d'actual de la zona de l'itinerari que utilitzarà per ubicar el grup i els testimonis patrimonials d'interès.

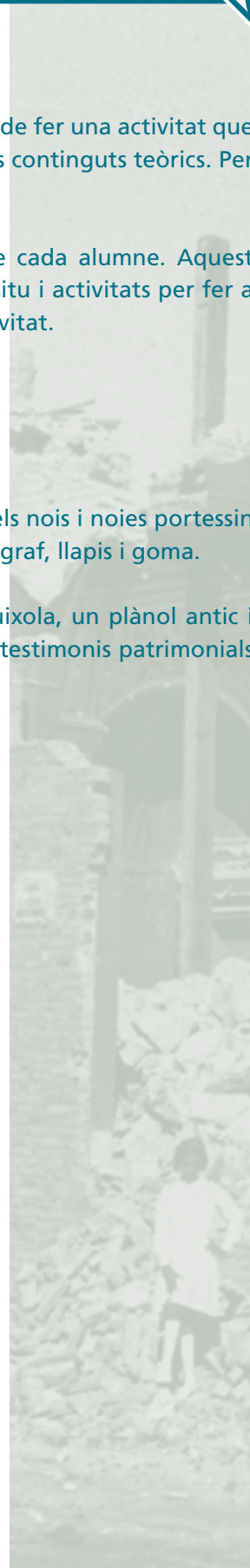

DIAGRAMA DE L'ITINERARI

PUNT D'ATURADA	CONTINGUTS TEÒRICS	ACCIONS	TEMPS
1. EL CASTELL	Benvinguda i presentació de l'activitat. Introducció històrica general: marc geogràfic, estructura urbanística i orígens històrics. Ubicació i història del castell. Observació de la tipologia arquitectònica.	Ensenyar com s'omple, a classe, el quadre cronològic dels punts del recorregut. Assenyalar termes arquitectònics en un esquema del castell. Ubicar l'edifici sobre el plànol antic i actual.	30 min
2. CAN VALLHONRAT	Les masies de Cornellà: ubicació, cultius... Tipologia arquitectònica. La transformació urbanística. La transformació arquitectònica.	Dibuixar les dues façanes. Assenyalar els elements originals en el dibuix.	10 min
3. AJUNTAMENT: COLUMNS PRE-ROMÀNIQUES	Origen de les columnes pre-romàniques i ubicació històrica de Cornellà del s. X a l'XI. Observació estilística. Referència a l'actual emplaçament i funció de l'edifici.	Ubicar les columnes en una planta de la basílica antiga. Identificar termes arquitectònics específics.	10 min
4. PLAÇA DELS ENAMORATS	Les cases de famílies benestants de Cornellà. Observació tipologia arquitectònica i estilística.	Observar la casa núm. 5: Torre Gelabert. Respondre qüestionari.	10 min
5. PLAÇA DE L'ESGLÉSIA I TROBALLEES ARQUEOLÒGIQUES	Breu història de l'església. La transformació urbanística de la zona. Troballes arqueològiques.	Orientar un plànol antic i el cementiri. Ubicar troballes arqueològiques.	20 min
6. CAN MARAGALL	Les masies a Cornellà. Els canvis de l'entorn.	Ubicar la masia en els plànols antic i actual.	5 min

PUNT D'ATURADA	CONTINGUTS TEÒRICS	ACCIONS	TEMPS
7. ESCOLA ANSELM CLAVÉ	L'Escola Municipal.	Observar la façana antiga i recollir els canvis. Omplir el quadre.	10 min
8. RAMBLA ANSELM CLAVÉ	Creixement urbanístic de principis del s. XX. Elements modernistes en algunes façanes.	Ubicar el traçat de la Rambla al plànol antic. Observar façana.	10 min
9. PLAÇA DE LLUÍS COMPANYS	L'Hostal i el primer nucli de cases allunyades del centre. Tipologia de les cases dels jornalers.	Ubicar la plaça en un plànol antic. Observar les façanes.	10 min
10. CENTRE CATALANISTA L'AVENÇ	Aspectes polítics de principis de segle. L'estil modernista en la façana.	Dibuixar els canvis que ha sofert la façana.	10 min
11. CINEMA TITAN	L'oci de principis de segle Tipologia i estil de l'edifici.	Observar l'edifici.	5 min
PLAÇA DE LLUÍS COMPANYS	Conclusions. Cloenda i comiat.	Observar els plànols antic i modern del centre de Cornellà i reconèixer l'itinerari recorregut.	5 min

FITXA TÈCNICA DE L'ACTIVITAT

Públic a qui va dirigit

Públic Escolar:
ESO i Batxillerat

Objectiu

Comprendre els processos històrics de creixement i transformació de Cornellà a partir dels testimonis patrimonials i de la trama urbana.

Temes que es tractaran

- ↗ Situació geogràfica
- ↗ Estructura urbana
- ↗ Orígens històrics
- ↗ Aspectes patrimonials

Punts d'interès

- El Castell
- Masia de Can Vallhonrat
- Ajuntament i columnes preromàniques (s. X)
- La plaça dels Enamorats (s. XX)
 - Cases Gelabert
- Plaça de l'Església i les excavacions arqueològiques
 - Església del s. XII, s. XVI i XX
 - Excavacions arqueològiques
- Masia de Can Maragall
- Escola Anselm Clavé
- Rambla Anselm Clavé
 - Façanes de la Rambla Anselm Clavé
- La Plaça de Lluís Companys carrer del Marbre i cases dels jornaleros del s. XVIII
- Centre Catalanista L'Avenç
- Cinema Titan

Durada aproximada

2h

Modalitat

A peu i guiat

Material

Dossier per a alumnes / per a l'alumnat (individual)
Dossier per al professorat
Brúixola

EL CASTELL Carrer Mossèn Jacint Verdaguer, s/n

Objectiu:	Situar a nivell geogràfic i històric els alumnes i predisposar-los per a les activitats següents.
Tema	Presentació i introducció a l'itinerari.
Accions i continguts	<p>Rebuda del grup classe i explicació de l'activitat, pautes de funcionament, material i dossier de treball.</p> <p>Introducció Geogràfica i Històrica de Cornellà.</p> <p>✍ Començar a treballar amb el quadre cronològic de tots els punts d'aturada, que hauran d'omplir a classe amb la informació que tenen a cada fitxa.</p>
Material	<p>Power-point: Introducció Geogràfica i Històrica de Cornellà.</p> <p>Plànol antic, del nucli antic, plastificat.</p> <p>Plànol nou de la zona que es visitarà, plastificat.</p> <p>Dossiers d'observació per a alumnes.</p> <p>Quadre cronològic.</p>
Durada	20 min.

EL CASTELL Carrer Mossèn Jacint Verdaguer, s/n

Objectiu:	Conèixer un dels elements més emblemàtics de la Història Medieval de Cornellà i apreciar les transformacions que ha sofert al llarg dels anys a través dels elements arquitectònics propis d'un castell.
Tema	El Castell de Cornellà: la seva configuració arquitectònica i la seva història.
Accions i continguts	<p>La situació topogràfica del castell i la seva incidència en la urbanització del seu entorn.</p> <p>Història del castell lligada a la història de Cornellà, del s. XII al s.XIX,</p> <p>✍ Observar el castell i assenyalar, en un esquema base, les torres, els merlets, la galeria, la finestra geminada...</p> <p>✍ Consultar el vocabulari nou.</p> <p>✍ La tipologia arquitectònica i estilística de l'edifici, sobreposició d'èpoques.</p> <p>✍ Omplir el quadre cronològic.</p>
Material	Fitxa d'observació: esquema bàsic de les quatre cares del castell.
Durada	20 min.

MASIA DE CAN VALLHONRAT Carrer Mossèn Jacint Verdaguer, s/n

Objectiu: Reflexionar sobre el canvi de funció d'un edifici antic i distingir-ne els elements antics i nous de l'edifici.

Tema La transformació d'una masia i el seu entorn.

Accions i continguts

- Dibuixar i comparar les dues façanes.
- Referència històrica de les masies de Cornellà.
- Observar la façana antiga i distingir les parts originals de les noves.
- Tipologia arquitectònica i estilística: finestres, composició, superposició d'èpoques...
- L'entorn actual, la transformació urbanística.
- La intervenció arquitectònica i la funció actual.

Material Fitxa d'observació: full quadriculat per dibuixar les façanes
Brúixola

Durada 10 min.

COLUMNES PREROMÀNIQUES Carrer Mossèn Jacint Verdaguer, s/n

Objectiu: Conèixer alguns aspectes de la nostra història a través de testimonis presents en edificis contemporanis.

Tema L'antiga basílica preromànica, la seva història i el que en podem veure actualment.

Accions i continguts

- Ubicar les columnes a la planta de la basílica i deduir-ne la funció.
- Origen de les columnes preromàniques i ubicació històrica de Cornellà del s. X al l'XI.
- Referència a l'actual emplaçament i funció de l'edifici.
- Treballar vocabulari: capitell, fust, base.

Material Fitxa d'observació: planta de l'antiga església paleocristiana i fotografia columna.
Terminologia de suport.

Durada 10 min.

PLAÇA DELS ENAMORATS Plaça dels Enamorats, núm. 5 i 7

Objectiu:	Identificar un tipus d'habitatge aïllat, d'una classe social benestant i deduir unes constants en la forma i la distribució de la façana.
Tema	Observació de la tipologia arquitectònica i estilística de les dues cases.
Accions i continguts	<ul style="list-style-type: none"> • Ubicació de la plaça al plànol. • Aspectes socials i culturals: les cases de famílies benestants de Cornellà, de finals del s. XIX principis del s. XX. • Introducció de vocabulari relacionat amb els elements estructurals i decoratius d'una façana.
Material	Fitxa d'observació: observació façana i quadre. Terminologia de suport.
Durada	10 min.

PLAÇA DE L'ESGLÉSIA I TROBALLEES ARQUEOLÒGIQUES

Carrer Mossèn Jacint Verdaguer – Plaça Francesc Macià

Objectiu:	Reconèixer diferents moments històrics importants en el creixement de la ciutat.
Tema	La transformació urbanística i la història d'aquesta zona de la ciutat a partir de les troballes arqueològiques: vil·la romana i esglésies.
Accions i continguts	<ul style="list-style-type: none"> • La transformació urbanística de la zona. Orientar plànol antic i ubicar l'antic cementiri. • Troballes arqueològiques: el món romà, les esglésies del s. XII al s. XX. Ubicar troballes arqueològiques.
Material	Plànol antic plastificat Plànol modern plastificat Fitxa d'observació
Durada	20 min.

MASIA DE CAN MARAGALL Carretera d'Esplugues

Objectiu:	Percebre la dimensió de la transformació soferta per Cornellà en els darrers 400 anys.
Tema	Testimoni del Cornellà agrari i transformació actual de l'edifici i el seu entorn.
Accions i continguts	<ul style="list-style-type: none">• Història de les masies de Cornellà: la seva ubicació, els seus cultius.. ✍ Ubicar la masia sobre els plànols.• L'evolució de l'entorn. Referència al poeta Joan Maragall.
Material	Fitxa d'observació Plànol antic i actual Brúixola
Durada	5 min.

ESCOLA ANSELM CLAVÉ Rambla Anselm Clavé

Objectiu:	Reflexionar sobre els canvis produïts en l'ensenyament, arran de l'observació de l'edifici de l'escola.
Tema	L'escolaritat a Cornellà als anys 20.
Accions i continguts	<ul style="list-style-type: none">✍ Observar l'edifici actual i una fotografia antiga i descobrir-hi els petits canvis.✍ Omplir el quadre de l'escolaritat.
Material	Fitxa d'observació: quadre i fotografia antiga.
Durada	10 min.

RAMBLA ANSELM CLAVÉ *Rambla Anselm Clavé*

Objectiu:	Conèixer l'ampliació urbanística dels s. XIX i XX i algunes característiques estilístiques de l'arquitectura.
Tema	La urbanització de la Rambla i algunes mostres dels corrents artístics de principis de segle XX.
Accions i continguts	<ul style="list-style-type: none"> • Creixement urbanístic de principis del s. XX. ✍ A partir de la comparació entre els dos plànols, ubicar el traçat actual de la Rambla en el plànol antic i descobrir què hi havia abans. ✍ Observar aspectes estilístics d'una façana.
Material	Fitxa d'observació: fotografia façana. Plànol antic i actual.
Durada	5 min.

PLAÇA DE LLUÍS COMPANYS *Plaça de Lluís Companys*

Objectiu:	Aprendre a comparar la realitat amb documents antics, per reconèixer el canvi d'un entorn urbà amb el pas del temps.
Tema	La transformació de l'espai urbà amb noves edificacions.
Accions i continguts	<ul style="list-style-type: none"> ✍ Ubicar la plaça en el plànol antic i comparar-lo amb l'actual. • L'Hostal, el primer nucli de cases allunyades del centre medieval, la diligència i la zona d'oci. • Casetes de jornalers.
Material	Fitxa d'observació: quadre i fotografia antiga.
Durada	10 min.

CENTRE CATALANISTA L'AVENÇ Carrer de Marcelino Menéndez Pelayo

Objectiu: Apropiar-se al moviment cultural i artístic de principis de segle, a través d'una entitat i la seva seu, un edifici modernista.

Tema El testimoni d'una entitat política i cultural de la ciutat a través de l'edifici modernista en que s'ubica.

Accions i continguts

- Aspectes polítics de principis del s. XX.
- ✎ Observar i dibuixar l'edifici antic, situat en l'esquema del context actual.
- ✎ L'estil modernista de la façana.

Material Fitxa d'observació fotografia antiga.

Durada 10 min.

CINEMA TITAN Carrer Verge de Montserrat

Objectiu: Aprofitar l'observació del cinema Titan, com a edifici singular, per a introduir unes notes sobre la història de la societat i la de l'arquitectura de principis de segle XX.

Tema L'oci a començaments del segle XX. Els testimonis dels corrents arquitectònics de la mateixa època.

Accions i continguts

- Aspectes relacionats amb l'oci de principis de s. XX.
- Observar l'edifici: tipologia i estil de l'edifici.

Material Fitxa d'observació: quadre i fotografia antiga.

Durada 5 min.

CLOENDA Plaça de Lluís Companys

Objectiu: Cloure l'activitat amb una revisió general dels aspectes més destacats.

Tema Els diversos elements patrimonials vistos al llarg de l'itinerari: la seva ubicació en els plànols antics i modern .

Accions i continguts

- Observar els plànols antic i modern del centre de Cornellà i reconèixer l'itinerari recorregut. Conclusions i comiat.

Material Plànol antic i actual.

Durada 5 min.

QUADRE CRONOLÒGIC

	ÈPOCA ROMANA	SEGLE X	SEGLE XI-XII	SEGLE XIII	SEGLE XIV	SEGLE XV	SEGLE XVI	SEGLE XVII	SEGLE XVIII	SEGLE XIX	SEGLE XX
EL CASTELL											
MASIA CAN VALLHONRAT											
COLUMNES DE L'AJUNTAMENT											
PLAÇA DELS ENAMORATS, CASES NÚM. 5 I 7											
PLAÇA DE L'ESGLÉSIA I TROBALLE ARQUEOLÒGIQUES											
MASIA DE CAN MARAGALL											
ESCOLA ANSELM CLAVÉ											
RAMBLA ANSELM CLAVÉ											
PLAÇA DE LLUÍS COMPANYS I CASES DELS JORNALERS											
CENTRE CATALANISTA L'AVENÇ											
CINEMA TITAN											

INDICACIONS PER AL PROFESSORAT

Tal com ja hem dit, aquest itinerari s'insereix plenament dins dels objectius de l'Àrea de coneixement del medi . Però perquè els alumnes en puguin treure un profit és imprescindible que hi hagi un treball previ i posterior a l'aula: cal que els alumnes percebin aquesta activitat com un element més dins de l'aprenentatge sobre el medi social i natural, i no com un fet puntual i aïllat dins del curs escolar.

És important que sàpiguen què faran, que tinguin unes certes expectatives i motivació.

En aquest sentit, hi ha diversos materials editats o disponibles en fotocòpia, que poden esdevenir el suport o el marc global d'aquest itinerari (*).

Durant el desenvolupament de l'itinerari convé que el /la mestre/a adopti una actitud participativa de suport al monitor, especialment en els moments de treball en equip.

El monitor com a coneixedor de l'activitat i el mestre, coneixedor del seu grup, han de col·laborar durant l'estona en què es fa l'activitat per tal que aquesta tingui un desenvolupament òptim.

En acabar, es demana que mestres i monitors facin una valoració crítica, que queda recollida en un full d'avaluació. És important omplir aquest full "in situ", i fer-ho a consciència i amb franquesa, per tal de reconduir o no l'activitat. Seran molt ben rebudes les observacions i suggeriments personals.

(*) L'APROFITAMENT DE L'ITINERARI

El dossier de descoberta que utilitzarà l'alumne ha estat concebut de manera que sigui una eina de treball tant durant l'activitat com abans i després. Cal mirar-se'l prèviament a classe, per tal de conèixer els punts de l'itinerari que es visitaran i les activitats que es faran en cada un d'ells. D'altra banda en les fitxes d'observació hi ha una sèrie d'activitats per poder-les fer després a classe que poden servir per revisar, ampliar i consolidar els continguts treballats al llarg de l'itinerari.

TREBALL PREVI

Algunes propostes a tall de suggeriment:

En primer lloc, cal recordar que hi ha força material pedagògic sobre Cornellà a l'abast dels docents, que pot aportar un gran nombre de recursos educatius sobre el tema.

Una de les eines que constitueix un marc de treball òptim per a aquesta activitat és el crèdit variable que ja existeix de la nostra ciutat. Ambdues activitats -itinerari i crèdit variable- són perfectament complementàries per tal que els nois i noies puguin arribar a un coneixement de la ciutat.

TREBALL POSTERIOR

Per al treball posterior, creiem que la pròpia activitat donarà peu a ser continuada a classe, bé sigui revisant els nous continguts, bé desenvolupant amb més temps algunes de les accions de l'itinerari.

Pensem que és important fer la tasca de completar el quadre cronològic de cada element patrimonial que s'ha treballat a l'itinerari, per tal que l'alumne conegui i ubiqui els diferents moments històrics de la ciutat relacionats amb els testimonis patrimonials que podem veure actualment a Cornellà.

A cada fitxa de l'activitat l'alumne té la informació històrica del patrimoni treballat que li permet, d'una banda, omplir el quadre cronològic i, de l'altra, tenir recollida la informació bàsica que li ha explicat el monitor al llarg del recorregut.

SUGGERIM D'ALTRES POSSIBILITATS:

- A partir d'algunes intervencions observades a l'itinerari ,organitzar un debat sobre la intervenció arquitectònica en el patrimoni històric amb moderador..., per tal de confeccionar una llista d'intervencions adequades i inadequades observades al llarg del recorregut.

El resultat d'aquest debat pot suggerir fer una altra activitat relacionada amb la restauració, utilitzant aquesta llista per fer una proposta d'intervenció d'algun testimoni patrimonial. Cloure el treball amb l'exposició d'un llistat de coses que es poden o que no es poden fer en la restauració.

- Elaborar un dossier ampli sobre la història i la configuració de Cornellà, amb dibuixos, històries inventades, anècdotes recollides, fotografies, notícies de premsa, etc...

BIBLIOGRAFÍA

BOTELLA, J.; TARDÀ, J.

Cercant la nostra Història: Cornellà de Llobregat, Barcelona, 1979

CARRIÓN, P.; TARDÀ, J.

"40 anys d'una ciutat. Cornellà durant el franquisme", Express Serveis, Cornellà de Llobregat, 1992

CLARÀ, J., et al.

Descobrir Cornellà de Llobregat. Patrimoni Arquitectònic, Mancomunitat de Municipis de l'Àrea Metropolitana, 1992

COLITA; CUXART, M., et al.

Cornellà, una ciutat, Ajuntament de Cornellà de Llobregat, 1991

DALMASES, N., et al.

Història de l'Art Català, volum I, 1893

FERNÁNDEZ, J., TARDÀ, J., VIVES, M.

Cornellà de Llobregat, 2000 anys d'història, Express Serveis, 1991

FERNÁNDEZ, J., et al.

"Retalls d'Història de Cornellà", Crònica de Cornellà, AQUÍ, Cornellà de Llobregat, 1994

FREIXENET, D., HERVÀS, J. M^a.

Cornellà, la nostra ciutat, Crèdit Variable ESO, Ciències Socials.

FERNÁNDEZ, J. et al.

Itinerari pel casc antic. Una passejada pels indrets més antics de Cornellà per comprendre els seus orígens, Centre de Recursos Pedagògics, Cornellà de Llobregat, 1996

GELABERT, E.

"Cornellà de Llobregat: Història, Arqueologia, Folklore", Cornellà de Llobregat, 1973

PELFORT, O.

Notes històriques de Cornellà de Llobregat, Cornellà de Llobregat, 1978

TARDÀ, J.

Cornellanencs, Ajuntament de Cornellà de Llobregat, 1996

TARDÀ, J. et al.

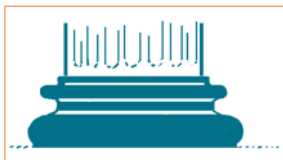
"Pagesos, obrers, ciutadans", Express Serveis, Cornellà de Llobregat, 1994

D. A.

Cornellà de Llobregat. Estudis d'Història, Ajuntament de Cornellà, 1987

D. A.

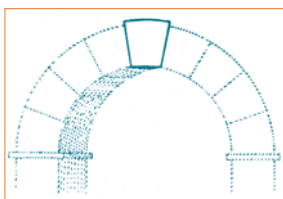
Cornellà de Llobregat, Guia del patrimoni històrico-artístic, Centre d'Estudis i Divulgació del Patrimoni (CEDIP), Molins de Rei, 1997

ARC: m. arq. Estructura arquitectònica que mitjançant l'ús de peces corbades serveix per cobrir un espai.

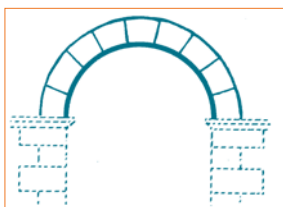

BASE: f. arq. Part inferior d'un mur, d'un pilar, d'una columna, etc., diferent de la resta de la construcció per la forma, l'ornamentació, etc.

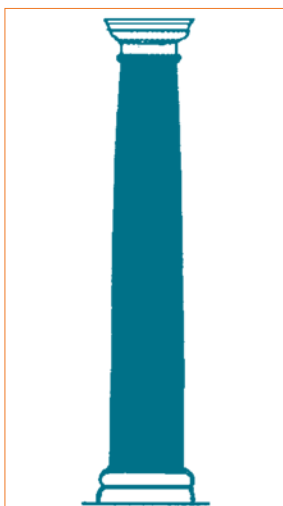
CAPITELL: m. arq. Element arquitectònic, més o menys ornamentat, que corona la part superior d'una columna.

CARREU: m. constr. Pedra tallada ordinàriament en forma de paral·lelepípede rectangular, per a la construcció de murs, pilars, etc.

CLAU: f. constr. Dovella central que clou la volta o l'arc.

COBERTA: f. constr. Allò que es posa sobre una cosa per cobrir-la o resguardar-la./ Part exterior del sostre d'un edifici.

DIÒCESI: f. crist. Demarcació territorial sota la jurisdicció eclesiàstica d'un bisbe.

DOVELLA: f. constr. Qualsevol de les peces amb les quals es construeixen les llindes, els arcs i les voltes.

EMFITEUSI: f. dr. civ. Contracte de cessió perpetua o per llarg temps d'un bé immoble mitjançant el pagament d'un cànon anual o altres prestacions a qui fa la cessió, el qual en conserva el domini directe.

ESGLÉSIA: f. arq./litúrg. Edifici consagrat al culte catòlic.

ESPITLLERA: f. constr. Obertura rectangular llarga i estreta practicada en un mur o en una porta perquè hi entri la llum o per a disparar des de dins.

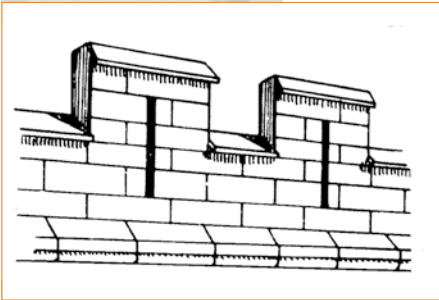
FINESTRA GEMINADA: f. constr. S'anomenen així les finestres dobles o dividides en dues parts iguals.

FUST: f. arq./constr. Part de la columna entre la base i el capitell.

MARQUESINA: f. constr. Coberta, generalment de vidre, metall, fusta o de formigó armat, que surt d'una façana sobre una porta, una andana, etc., per a resguardar de la pluja els entrants i sortints.

MEDALLÓ: m. arq. Baix relleu de forma circular o oval./ Relleu de pedra, de fusta o de metall, emmarcat dins un cercle.

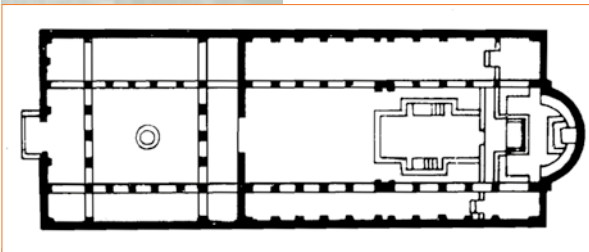
MERLET: m. arq. Qualsevol dels prismes d'obra que per a defensa s'alçaven al cim d'un mur, d'una torre, deixant entre cada dos una obertura per on poder llançar projectils a l'enemic.

PARRÒQUIA: f. catol. Demarcació territorial eclesiàstica regida per un clergue i amb patrimoni propi, dependent d'una diòcesi.

PINACLE: m. arq. Pilar terminal acabat generalment en punta.

PLANTA: f. arq. Perímetre ocupat per un edifici; dibuix de la secció horitzontal d'un qualsevol dels pisos d'un edifici. Hi apareixen els murs, les columnes, les obertures i les línies projectades corresponents a les voltes.

RAMBLA: f. Passeig fet al llit d'una antiga rambla o riera; nom que es dóna a altres passejos ciutadans.

RECTORIA: f. catol. Oficina i habitatge del rector d'una església.

SAGRERA: f. hist. Espai al voltant de l'església i el cementiri en què persones i béns estaven sota la protecció de la pau i treva.

SÒCOL: m. arq./constr. Element arquitectònic sortint al peu d'una paret o pilar, sota la base d'una columna, estàtua, etc./ Fris que es col·loca a la part inferior d'una paret.

TRENCADÍS: m. Tipus de mosaic ceràmic elaborat amb petits bocins de rajoles vidrades de fragments irregulars.

Itinerari històric pel nucli antic ■ Educació Secundària Obligatòria ■ DOSSIER PER AL PROFESSORAT

Ajuntament de
Cornellà de Llobregat

Diputació
Barcelona
xarxa de municipis